

Előterjesztés a Balaton Kiemelt Térség 2021. évre vonatkozó monitoring jelentéséről (előzetes jelentés)

Bevezetés

A **Balaton Fejlesztési Tanács (BFT)** 2009. május 8-i ülésén a Balaton 2007-2020 közötti időszakra szóló, Hosszútávú Területfejlesztési Koncepciója elfogadásával egy időben döntött arról, hogy az üdülőkörzetre vonatkozóan a munka keretében kialakított **legfontosabb gazdasági, társadalmi, környezeti és infrastruktúra indikátorok alapján rendszeres fejlesztési monitoring elemzések készüljenek**. E döntést az a cél motiválta, hogy az üdülőkörzetben zajló jelenségekről készülő időbeni és területi összehasonlító elemzések valós információkat tárjanak a döntéshozók elé. E döntéstámogató munka elvégzését a tanács munkaszervezetére, a Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft-re bízta.

A monitoring tevékenység kezdetben 90, majd 48 térségleíró indikátor alkalmazásával valósult meg. A Balaton Fejlesztési Tanács 2017. március 17-i ülésén döntött a térségi monitoring rendszer indikátor-kataszterének megújításáról. A **11/2017. (03.17.) BFT határozat 91 db éves rendszerességgel, valamint 45 további, háromévente mérendő és elemzendő** mutató megjelenítését írja elő a monitoring tanulmányokban az alábbi, korábbiakban is alkalmazott szakterületek, témakörök szerint:

- Demográfia, társadalmi jellemzők
- Fejlesztési források kihelyezése, pályázati eredményesség
- Turizmus, vendéglátás
- Foglalkoztatás, munkanélküliség
- Gazdaság, gazdaságfejlesztés
- Közlekedés
- Kommunális infrastruktúra
- Környezet, környezet- és természetvédelem

Mindezek mellett a **Balaton Fejlesztési Tanács (BFT) 1/2016. (02.12) határozatában** rögzítettek alapján kiemelten fontos feladat a **2014-2020 között zajló uniós programozási időszak forrásallokációjának rendszeres monitorozása**, amelynek legfrissebb eredményeit a Fejlesztéspolitikai Adatbázis és Információs Rendszerben (FAIR) rögzített információk feldolgozása alapján tárgyalhatjuk. Az Innovációs és Technológiai Minisztérium illetékes szakfőosztályától a Balaton Fejlesztési Tanács munkaszervezete részére átadott legfrissebb, **2021. november 8-i** leválogatási dátummal elkészített változata nem tartalmazza a Vidékfejlesztési Program pályázatait.¹ Az Európai Unió források kihelyezésének folyamatos

¹ Az elmúlt években több alkalommal foglalmaztunk meg szakmai és módszertani indoklással alátámasztott javaslatokat a FAIR adatrendszerben rögzítésre kerülő információk kódolása és operatív programösszetételére vonatkozóan. A programösszetételre irányuló javaslat lényege az volt, hogy valamennyi operatív program egységes módon egyetlen adatbázisban kerüljön rögzítésre, így a Vidékfejlesztési Program valamennyi pályázata

vizsgálatát, annak tematikus metszeteinek monitorozását különösen szükségessé teszi a 1861/2016 (XII. 27.) Kormányhatározat, mely több mint 360 milliárd forintnyi fejlesztési forrást dedikált a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet számára.

A BFT által elrendelt feladaton túl a területi monitoringgal kapcsolatos feladatok ellátását szükségessé teszi a **37/2010. Kormányrendelet**. E rendelkezés az országos területi monitoring rendszer kialakítását célozza, meghatározza a különböző térségi szereplők feladatait, a feladatok teljesítési határidejét, valamint körvonalazza a területi monitoring jelentések elvárt tartalmát.

Emellett a fenti rendelet kimondja, hogy a területi monitoring jelentések elkészítéséért és elfogadásáért felelős szervezetek minden év **március 31-ig** kötelesek lezárni és a jogszabályban meghatározott szervezeteknek eljuttatni a monitoring tanulmányt. A jelen előterjesztés mellékletét képező tanulmány ennek a **március 31-i határidőre készülő anyagnak az előzetes változata**, mely az aktuálisan elérhető legfrissebb adatok (2020, 2021) elemzését tartalmazza.

Azon indikátorok esetében, ahol a jelentés elkészítése idején csak a korábban már elemzett, 2019-es adatok álltak rendelkezésünkre, az adatok és információk frissítését nem tudtuk elvégezni. Ezen **indikátorok frissítését folyamatosan végezzük az adatforrásként alkalmazott központi adatbázisok feltöltésével párhuzamosan**. Az előzetes jelentés aktuális, frissített adatokkal ellátott változatát 2022. március 31-én tervezzük megküldeni a jogszabályban előírt szervezeteknek, majd ezt követően a **2022. májusában terjesztjük a Tanács elé a végleges jelentést**.

Az előzetes jelentés az alábbi témaköröket tartalmazza:

- Fejlesztési források kihelyezése, pályázati eredményesség
- A 1861/2016 sz. Kormányhatározatban foglalt fejlesztés stratégiai célok megvalósulási folyamata
- Demográfiai jellemzők, társadalom
- Turizmus, vendégforgalom
- Foglalkoztatás, munkanélküliség
- Közbiztonság, bűnügyi helyzet
- Lakásállomány, lakásépítés
- Civil társadalom, intézményrendszer
- Közlekedés, közlekedési fejlesztések

kerüljön a FAIR struktúrán belülre. A kódolási javaslatok általános jellegben a szövegesen rögzített változók numerikus átalakítását, illetve új változóként Magyarország üdülőkörzetek szerinti települési rögzítésére kérték az adatgazdát. Javasatainkat a Miniszterelnökség vonatkozó főosztálya megköszönve tudomásul vette, de a szakmai protokollba mindeddig nem vezette át.

Az elkészült monitoring tanulmány főbb eredményei

A jelen, 2021. évi monitoring jelentés kilenc különböző monitoring terület legfrissebb adatai alapján készült. Jelesül az uniós fejlesztési források kihelyezése és a pályázati eredményesség, a 1861/2016 sz. Kormányhatározatban foglalt fejlesztés stratégiai célok megvalósulási folyamata, demográfiai jellemzők, turizmus és vendégforgalom, foglalkoztatás és munkanélküliség, közbiztonság és bűnügyi helyzet, lakásállomány és lakásépítés, civil aktivitás és balatoni intézményrendszer, közlekedés és közlekedési fejlesztések témaköreire terjed ki.

A 2014-2020 közötti programozási ciklus forrásösszegeinek lehívása jelenleg is aktív ütemben zajlik. A programozási ciklus teljes lezárásáig a 9500 Mrd Ft tervezési keretösszeg 100 %-án felül a hasznosulást tekintve 10-15 % nagyságrend közötti túlvállalás valószínűsíthető. A támogatott és kifizetett, visszakövetelések nélküli, ténylegesen megvalósult projektek Magyarországon abszolút többséget alkotnak a programkezdeményezéseken belül. A teljes eredményesség alapján számolt **kifizetési főösszeg Magyarországon 2021. november elején 9137,3 Mrd Ft**, ez alapján az **egy lakosra jutó kifizetett forrás több mint 916 ezer Ft**.

A Balaton térségében megvalósult pályázati aktivitás NUTS összehasonlítások alapján **szerény** volumenű, ahogyan országos érték alatti a támogatott és kifizetett projektek aránya is. Ezzel szemben **az egy lakosra jutó támogatások metszetében valamennyi NUTS összehasonlítás szerint megkérdőjelezhetetlen a BKÜ vezető szerepe**, FAIR-ban monitorozható operatív programok alapján **több mint 1,6 millió Ft fejlesztési forrás jut minden helyi lakosra**. A Balaton térségének rendkívül kedvező helyzete a 1861/2016 Kormányhatározat szerepéhez köthető, ami meghatározott stratégiai prioritások szerint az unió által elfogadott OP rendszeren belül dedikált forrásokat vezetett a térségbe, és rugalmasan kezelt felső keret mellett a program nagyfokú túlteljesülése következett be. Fejlesztéspolitikai értelemben a **2014-2020, de kiemelten a 2017-2021 közötti forráselosztási időszak a Balaton térségének egyedülállóan sikeres fejlesztési időszakát** eredményezte. Összhatásaiban kedvező lehetőségeket teremtett, további fejlődést alapoz és biztosít.

A 2021-2027 közötti programozási ciklus pályázati rendszere a vállalkozásfejlesztés vetületében dinamikus lendületet véve **elindult**. A **pályázatok nagy többségét mind országosan, mind BKÜ területi metszet szerint is az IH elutasította**. Ugyan az új programozási ciklus még csak alig fél éve indult el, az indulást követő időszak lendületét tekintve **a BKÜ területe gyengén szerepel, főként az előző időszakhoz viszonyítva**. A pályázatok 3,4 %-a, a támogatott pályázatok 2,6 %-a, a kifizetésben részesült pályázatok 1,4 %-a BKÜ, míg a forrásigények 2,7 %-a, a támogatások 2,3 %-a, a kifizetések 0,9 %-a sorolható az üdülőkörzethez. Az új programozási időszak pályázataiban a BKÜ területének eddigi viszonylagosan gyenge szereplése különösen figyelemreméltó a 2014-2020 közötti programozási ciklus elsőpró sikeréhez képest.

Demográfiai dimenziók szerint **a Balaton térségében hosszú időtávban negatív a születések és a halálozások egyenlege**, ami több évtizedes kedvezőtlen demográfiai eseményláncolat következménye. A kedvezőtlen folyamatok romlását évtizedes – elsősorban családpolitikai - intézkedések segítségével némileg sikerült fékezni, azonban a negatív trendirány időben is tartós megváltoztatása egyelőre kétséges. **A népesség természetes szaporodási egyenlegének alakulása a lakosság nagymértékű öregedésével is társul.** Az üdülőkörzet népessége ugyanakkor mégsem csökken a természetes fogyás ütemében: sőt, mind **az állandó, mind a lakónépesség száma 2020-ban jelentősen növekedett.** 2019 és 2020 között **az állandó népesség száma mintegy 1400 fővel, míg a lakónépesség száma közel 6000 fővel** emelkedett meg. Ennek oka **az első pandémiás év roppant magas, a korábbi évekhez képest egészen extrém módon megugró, pozitív vándorlási egyenlege.** **A pandémia** a kiemelt térség vándorlási egyenlegére rendkívül erőteljes pozitív hatást gyakorolt, **azonban a népesség korszerkezetét érdemben nem változtatta meg.** Tény ugyanakkor, hogy az aktív korú népesség csökkenésének üteme lassult, azonban az időskorú népesség számának emelkedése nem. **Az eltartott (gyermek és időskorú) népesség rátaértéke fokozatosan növekedik a térségben,** főként az időskorúak növekvő hányadának köszönhetően. Jelen állás szerint lényegében **két aktív korú személy tart el egy inaktív korú személyt.** Nagyon lényeges, hogy **az eltartottak java időskorúakból áll,** miközben a gyermekkorú népesség száma, így eltartottsági rátája sem emelkedik érdemben, összességében a teljes eltartott népesség rátaindexének további, jelentős növekedését eredményezi.

A Balaton és térsége évszázados időtávban Magyarország egyik legnépszerűbb idegenforgalmi desztinációja. A vendégforgalom döntő hányada a kereskedelmi szálláshelyszolgáltatás forgalmában generálódik. Az üdülőkörzetbe érkező külföldi és belföldi vendégkör egymáshoz viszonyított szerkezeti aránya az elmúlt évtizedek során többször is módosult. Az utóbbi egy évtized trendjei egyre bővülő belföldi és fokozatosan csökkenő külföldi vendégrészesedést jeleznek, összességében jelentős keresletnövekedés mellett. **A kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek száma 2010 és 2019 között csaknem 700 ezer fővel növekedett, 2019-ben meghaladta 1,9 millió főt.** Hasonló tendenciamozgást láthatunk a vendégéjszakák számának változásaiban is, a kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszaka száma 2010 és 2019 között 4,2 millióról 5,9 millióra nőtt a Balaton körül ebben az időszakban. Az elmúlt évtizedben növekvő vendégforgalom rövidülő tartózkodási időhöz vezetett, aminek lényeges komponense a térségben hosszabb ideig tartózkodó külföldi vendégkör forgalmának csökkenése, mivel a belföldi vendégek rövidebb időre érkeznek, de gyakrabban, mint a külföldiek.

2020-2021-es évet meghatározó világméretű koronavírus-járvány hullámok az üdülőkörzet idegenforgalmának teljesítményét, belső ágazati struktúráját alapjaiban befolyásolta. **2021-ben** az enyhülő restriktív intézkedések, az oltási program, illetve a másik oldalról a COVID-19 erőteljes harmadik és negyedik hulláma hatására csak **enyhe növekedés tapasztalható** az alapvető turisztikai forgalmi mutatók terén. Az **1,16 millió fős 2021-es vendégszám** azt mutatja, hogy **mintegy 750-800 ezer főnyi vendég** esett ki a balatoni vendégforgalomból a

2019-es csúcshoz képest. Párhuzamosan a vendégszám adatok alakulásával a vendégéjszakák számában is némi növekedés regisztrálható 2020 és 2021 között. Azonban még így is **2,3 millióval kevesebb vendégéjszaka realizálódott a térségben, mint a turizmus forgalmi mutatóinak csúcshoz, 2019-ben.** A világjárvány közvetett pozitív hatása, hogy a 2020. évi balatoni vendégszám az országos vendégforgalom 21%-át tette ki, és bár 2021-re ez az adat némileg csökkent (19,8%), még mindig jóval az évtizedes átlagérték (15,4%) felett maradt.

A pandémiás időszak egyik meghatározó jelensége a **belföldi és külföldi vendégek arányának** korábnál is **erőteljesebb differenciája**. 2019-ben a belföldi vendégek aránya 76,5 %-ot tett ki a külföldiek 23,5%-ával szemben. A világjárvány első évében **2020-ban** az összes balatoni vendég **88,5%-a volt belföldi, és csupán 11,5%-a külföldi.** 2021-re ez a differencia csupán kismértékben mindössze egy százalékkal csökkent, így **a külföldiek aránya 12,6%-ra, a belföldi vendégek hányada 87,4%-ra módosult.** Mindazonáltal a vendégek által eltöltött tartózkodási idő nem mutat kiugró, a hosszútávú trendektől eltérő értékeket: **a belföldi vendégek 2021-ben átlagosan 2,9 éjszakát, a külföldiek 4,2 éjszakát** tartózkodtak a térség kereskedelmi szálláshelyein.

Közismert tény, hogy a Balaton üdülőtérének vendégforgalmi jellemzőit erőteljes, bár az utóbbi években enyhülő szezonális jellemzi. 2021-ben ez abban nyilvánult meg, hogy a korlátozó intézkedésekhez és a koronavírus-járvány harmadik hullámához illeszkedve egészen áprilisig nagyon alacsony szinten stagnált mind a vendégek, mind a vendégéjszakák száma, a belföldi vendégek körében a vendégszám január-március között havonta nem érte el a 2000 főt, a külföldi vendégek tekintetében pedig január-februárban az 500 fős létszámot sem. **Július-augusztusban** viszont egészen kiugró értékeket regisztrál a szakstatisztika: e két nyári hónapban érkezett a Balatonhoz **a belföldi vendégek 52%-a, a külföldiek 56%-a, akik ekkor a vendégéjszakák 60 illetve 57,5%-át töltötték el.**

A pandémiás évek turisztikai **főszezonbeli hónapjaiban** jellemzően **rendkívül magas férőhely- és szobakapacitás-kihasználtságot** regisztrálhattunk a kereskedelmi szálláshelyeken. Mind 2020-ban, mind pedig 2021-ben igazolja az ágazati statisztika azt a sajtóhipotézist, mely szerint „a Balaton megtelt”. Ugyanakkor a főszezon magas kapacitáskihasználtsága **a szállásdíjak jelentős emelkedésével** is járt. 2021 nyarán az egy szoba működési napjára jutó szállásdíjak értékei (**REVPAR**) soha nem látott magasságokba érték. Ez az indikátor a Balatonnál évtizedes időtávban jellemzően alacsonyabb, mint az országos átlag, azonban 2020-ban és 2021-ben **jóval az országos érték felett pozícionálódott.**

Az üdülőkörzet területén **2010-2019 között éves szinten 9,25%-ról 3,71 %-ra csökkent** a 15-64 éves korcsoportra vetített **munkanélküliségi ráta**. 2019 év végén az országos (3,5 %) és a BKÜ munkanélküliségi ráta értéke sokkal alacsonyabb volt az euró-övezeti (7,5 %), akár az Európai Unió 28 tagországának közös munkanélküliségi rátájánál (6,8 %). A munkanélküliség csökkenése a foglalkoztatás emelkedésével járt. A munkaerőpiacon évtizedes távlatban kialakult kedvező nemzetgazdasági folyamatokat megszakította a 2020-

2021 során több megbetegedési hullámban kibontakozó **koronavírus-járvány**, amely a **munkanélküliség újlagos emelkedését eredményezte**. 2020 során a regisztrált munkanélküliség a 2019 évi 3,71 %-ról éves átlagban 5,31 %-ra emelkedett, majd 2021-ben kismértékű csökkenés zajlott le, az éves ráta 4,92 %. A munkanélküliség jelentős növekedése 2021-ben az év első negyedében volt jellemző, 2020 évben a növekedés súlypontja a második negyedév volt, amikor a járvány előtti szezonális ingadozások eloszlása alapján csökkenés lett volna várható.

A bűnözési statisztikák szerint a BKÜ közbiztonsága jelentős javuláson ment keresztül az elmúlt évtizedben. Különösen a Somogy megyei parti települések helyzete javult ebben a tekintetben. **2010 és 2020 között negyedére csökkentek a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén regisztrált elkövetett bűncselekmények**. Az 2010-es évek elején az elkövetett bűncselekmények abszolút többsége vagyron ellen irányult, ez alatt érthető a lopás, személygépkocsi lopás, rablás, betöréses rablás. A 2020-as évek elején a regisztrált bűncselekmények többsége, még ha csak relatív többségi értelemben is, de már nem vagyron elleni, hanem közlekedési jellegű, ezek alatt elsősorban az ittas járművezetést, önhibából eredő közlekedési balesetek okozását érthetjük. A gazdasági, közrend, személy és élet elleni bűncselekmények előfordulása jelentősen nem változott.

A KSH adatai szerint **2010 és 2020 között** a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén összesen **10 003 lakás és üdülőegységgel növekedett az épületállomány**. Ennek **90,4 %** jött létre a **parti és partközeli településeken**, a **háttérzóna** részesedése nem éri el az évtizedes időszak alatt épületszám növekményként létesült összes **új lakás és üdülő 10 %-át**. Emellett az összes új építés mindössze 11%-a volt üdülőingatlan, 89% épített lakásként jelenik meg a statisztikában. A part menti településeken 2010 és 2020 között 8005 lakás és 1038 üdülőingatlan épült a statisztika szerint. 2020-ban a kiemelt térségi lakásépítések 40%-a zajlott Siófokon (700 lakás 2020-ban!), ami kiegészül mindössze 16 üdülőingatlan létrehozásával a város közigazgatási területén.

Az üdülőkörzet területén továbbra is **jelentős civil aktivitás** mutatkozik, ennek zöme a parti és partközeli településekhez köthető, de a háttérzóna közös indexe is az országos érték közelében helyezkedik évek óta. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet legfontosabb stratégiai szervezete, a **Balaton Fejlesztési Tanács** újabb összetétel és szerkezeti változáson ment keresztül, újabb minisztériumi delegálttal bővült a Tanács szavazati joggal rendelkező létszáma, és bevezetésre került az azonos döntési jogosultsággal bíró **társelnöki rendszer**.

Az elmúlt másfél-két évtizedben a Balaton térségében számottevő közúti, illetve jelenleg is tartó módon komoly vasúti hálózat fejlesztés zajlott le. A közelmúlt fejlesztései kapcsán kiemelt jelentőségűek az autópálya és közútfejlesztési munkálatok, illetve a vasúti közlekedés korszerűsítése. Csak a 2014-2020 közötti programozási ciklus ideje alatt mintegy **220 Mrd Ft kifizetett uniós forrás jutott a Balaton térségében közlekedésfejlesztésre**. Az elmúlt év fontos eredménye, hogy 2021 júniusában került átadásra a 2014-2020 közötti programozási időszak egyik kiemelt vasúti beruházása, amely **a Balaton északi partján futó vasútvonal villamosításának első, Szabadbattyán és Balatonfüred közötti szakasza volt**.

Értelemszerűen a közúti közlekedési feltételek fejlődésének, javulásának egyik legfontosabb indikátora az elérhetőségi idők mérése. Az idő szerinti optimalizálás elérhetőségek metszetében a megvalósult fejlesztések ellenére a **Balaton térségéből közúton mérhető leggyorsabb út átlagos hossza Budapestig átlagosan mintegy 10 perccel növekedett.** Az időnövekedés az átmenő és célirányos autósforgalom nagyon jelentős növekedésével, útterheléssel, valamint az elmúlt években megvalósított egyes közlekedés és forgalombiztonsági intézkedések meghozatalával magyarázható. Ugyanakkor a Balaton térségéhez kapcsolódó összes település három megyeszékhely eléréséhez viszonyítása alapján az elérési időkben jelentős változás nincsen, közúton átlagosan 47-48 percen belül elérhető bármely BKÜ településről egy megyeszékhely.

Siófok, 2022. február 11.

Balatoni Integrációs Kh. Np. Kft.

Készítette: Társadalomtudományi Kutatócsoport

Határozati javaslat

...../2022. (02.18) BFT határozat

A Balaton Fejlesztési Tanács a Balaton térség 2021. évi előzetes területi monitoring jelentéséről szóló előterjesztést megtárgyalta és az alábbi határozatot hozta:

- 1./ A Tanács a „Balaton Kiemelt Üdülőkörzet 2021. évi területi monitoring jelentése” c. tanulmány előzetes változatát megtárgyalta és elfogadja.
- 2./ A Tanács megbízza a Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft.-t hogy a kiemelt térségi területi monitoring jelentést 2022. március 31-ig juttassa el a 37/2010. Kormányrendeletbe foglalt szervezetek számára.

Felelős: Dr. Molnár Gábor ügyvezető

Határidő: értelem szerint